

РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЦУКРОБУРЯКОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Уманська В.Г.

Черкаський національний університет ім. Б.Хмельницького

Мельник Л.Ю.

Уманський державний аграрний університет

В статье рассматриваются состояние и проблемы сахаросекольного производства, а также выделяются резервы повышения эффективности сахаросекольного производства в Украине. Для того чтобы получить конкурентоспособную продукцию на отечественном и мировом рынке сахара и прибыль от нее, нужно вкладывать деньги в агропредприятия и сахарные заводы модернизируя технологии выращивания сахарной свеклы и производства сахара.

Визначення конкурентоспроможності і економічної ефективності виробництва цукрових буряків і цукру не можливе без об'єктивної оцінки динаміки розвитку за останні роки і нинішнього стану та аналізу різних факторів і умов. Відродження цукробурякового виробництва в Україні, формування та розвиток внутрішнього і зовнішнього ринків цукру лежать у площині стратегічних напрямів здійснення глибоких соціально-економічних перетворень в агропромисловому комплексі. Це зумовлюється як важливим значенням цукру в продовольчих ресурсах, так і сприятливими природно-економічними умовами України для розвитку цукробурякового виробництва.

В вирішальному значенні ефективність виробництва цукрових буряків залежить від рівня спеціалізації господарств, механізації технологічних процесів, правильної організації виконуваних робіт, ефективності застосування добрив, засобів захисту рослин, природних і інших факторів, тобто від застосування інтенсивної технології виробництва.

The article tells us about the situation and problems of suger beet production, about selecting reservs of increasing efficiency sugar beet production in Ukraine. In order to receive competitive product and profits on domestic and world sugar market, need to invest money in agrarian and sugar enterprise modernizing the technology of growing sugar beet and sugar production.

Формування і розвиток у процесі аграрної реформи внутрішнього та зовнішнього ринків продовольства, і зокрема ринків цукру, удосконалення економічних взаємовідносин у цукробуряковому виробництві, належить до важливих ланок глибоких соціально-економічних змін на нинішньому етапі становлення демократичної держави. У контексті теоретичних і прикладних досліджень ринкової економіки, формування багатокладності господарювання, поєднання державних і комерційних методів регулювання ринкового виробництва, удосконалення ціно-утворення та кредитної системи в аграрній сфері значний вклад внесли, поряд із зарубіжними авторами, вітчизняні вчені економісти-аграрники: В.Г. Андрійчук, Ю.Д. Білик, В.П. Білаш, О.М. Варченко, П.І. Гайдучький, С.І. Дем'яненко, С.Л. Дусанівський, І.І. Лукінов, О.С. Заєць, В.В. Зіновчук, Є.В. Імас, С.М. Кваша, М.Ю. Коденська, В.В. Лиськов, О.М. Онищенко, В.І. Пиркін, П.П. Руснак, П.Т. Саблук, А.В. Фурса, О.М. Шпичак, В.В. Юрчишин та інші.

Внутрішній ринок цукру практично перебуває у розбалансованому стані, він не є саморегулюючою системою і його вплив на господарюючі суб'єкти є мінімальним. Традиційні зовнішні ринки реалізації українського цукру замінили конкуренти з інших європейських країн.

У зв'язку з цим назріла невідкладна потреба у розробці і здійсненні системи організаційно-економічних та техніко-технологічних заходів щодо відродження й розвитку цукробурякового виробництва, внутрішнього і зовнішнього ринків цукру, пошуку резервів підвищення ефективності цукробурякового виробництва.

Цукрові буряки, як єдине джерело власної сировини для виробництва цукру, залишаються стратегічною культурою. Аналіз цукробурякового виробництва, з метою визначення основних напрямів розвитку підкомплексу та окремих його сфер, в умовах ринкових відносин дає можливість виявити основні фактори, які впливають на ефективність галузі буряківництва. Ситуація, що склалася в Україні і регіонах у цукробуряковій галузі є кризовою.

Причинами спаду цукробурякового виробництва стали не тільки загальна економічна криза в країні, а й суб'єктивні фактори, а саме: невизначеність державної політики в цукробуряковій галузі, приватизація підприємств цукрової промисловості, розлад економічних відносин між виробниками цукросировини й переробниками (цукрові заводи), диспаритет цін на продукцію галузі та промислові товари, значне старіння матеріально-технічної бази, зменшення в 3 і більше разів кількості внесення органічних і мінеральних добрив, технологічна занедбаність виробництва, його організаційно-управлінська невизначеність.

Негативний вплив на стан цукробурякової галузі мали також безсистемне ввезення в Україну цукру-сирцю, давальницькі схеми його переробки, бартерний обмін та контрабанда цукру і цукровмісних продуктів.

Недосконалість цінового механізму, подрібнення земельних ділянок, відмова цукрових заводів від інтеграційної ролі призвели до втрати інтересу буряківників до вирощування цукрових буряків.

Разом з тим, український цукор не в змозі конкурувати за ціною з імпортом, в наслідок чого виникають проблеми з його виробництвом та реалізацією. Це пов'язано з тим, що в Україну завозиться цукор з сусідніх держав (у 2007 році завезено 18,1 тис. т., в тому числі цукру-сирець з тростини – 6,1 тис. т, експорт цукру з України становив лише 5,2 тис. т). Слід рахуватися з тим, що однією з умов вступу України до СОТ є щорічне ввезення в країну 260 тис. тон цукру-сирцю із ставкою імпортного мита 2%. До того ж, сучасне значне зниження світових цін на цукор є результатом не стільки збільшення його пропозиції, скільки ринковою політикою провідних виробників і продавців цукру, яким краще бачити Україну не великим виробником-конкурентом, а великим споживачем цього продукту.

Надзвичайно актуальним, нині, в умовах членства України в СОТ є питання належного рівня захисту внутрішнього ринку цукру з використанням всіх можливих, дозволених правилами СОТ, заходів. Якщо вже так сталося, що Україна погодилась на щорічне ввезення з наступного року цукру-сирцю з тростини, то для того щоб не перенасичувати внутрішній ринок цукру і не ускладнювати на ньому цінову ситуацію, бажано цей цукор використовувати виключно для виробництва біоетанолу та для експортних цілей.

Ефективне функціонування ринку цукру України не можливе без здійснення оптимального поєднання державної політики і ринку в сфері регулювання цукробурякового виробництва.

Зарубіжний досвід свідчить про те, що практично всі країни, що займаються виробництвом цукру, мають системи

захисту національних товаровиробників, які вони відстояли при вступі їх країн до СОТ. Ринки цукру в них регулюються різноманітними важелями і стимулюючими механізмами. Митні обмеження на імпорту цукру встановлені таким чином, що внутрішні ціни на цукор в країнах ЄС, США, Японії значно перевищують світові. Наприклад, США встановили мито на ввіз цукру в розмірі 400 дол./т, в Фінляндії – 1000 дол./т, Росії – 517 дол./т.

В разі перевиробництва цукру, як це є в Україні, в більшості розвинутих країн уряди застосовують режими фінансової підтримки власних виробників надаючи субсидії на експорт, створюючи, таким чином, можливість вигідно реалізувати продукцію. Так, країни ЄС надають субсидії власним виробникам і експортерам цукру, встановивши високу ставку ввізного мита, високі оптові та роздрібні ціни за рахунок державних дотацій та покриття різниці між світовою і внутрішньою ціною. В наслідок чого, країни ЄС здобули переваги в конкурентній боротьбі із іншими державами.

Однією з форм регулювання ринку цукру є дотування. Пряме дотування цукровиробників, наприклад, в Нідерландах здійснюється на 40% від витрат виробництва, в Японії – на 80%. Непряма підтримка здійснюється в Німеччині, Франції, Польщі.

В Росії дотування вирощування цукрових буряків проходить шляхом оплати за рахунок бюджету витрат на засоби захисту рослин на 60%, насіння цукрових буряків і мінеральні добрива – 50%. Державна підтримка виробництва цукрових буряків в Україні у 2008 році становитиме 550 грн./га. Це звичайно сприятиме більш ефективному розвитку галузі буряківництва, хоча економічно обґрунтованим для України є рівень дотації в обсязі 1200-1500 грн./га.

Аналіз регулювання ринку цукру в зарубіжних країнах і в Україні приводить до висновку, що наша держава є єдиною, де цукровиробник залишився на самоті, як перед старими внутрішньогалузевими

проблемами, так і новими – конкурентноздатністю з іноземними постачальниками дешевої продукції.

Причиною припинення централізованого кредитування сезонних робіт, нестачі оборотних коштів і високих відсоткових ставок кредитів комерційних банків стало широке розповсюдження давальницької системи переробки цукрових буряків.

Бурякосійні господарства в умовах гострого дефіциту фінансових коштів і зараз використовують давальницьку схему переробки цукрових буряків, як можливість бартеризації цукру і натуральної оплати праці. Цукрові заводи змушені працювати на давальницьких умовах з причини, що лише в такий спосіб вони мали можливість приймати і переробляти цукросировину в умовах гострої нестачі обігових коштів. Перехід на таку систему переробки цукрових буряків без чіткої координації діяльності сіх ланок цукробурякового виробництва негативно відбивається на ефективності.

Тому на макроекономічному рівні в цукробуряковому підкомплексі спостерігаються наступні тенденції:

- зниження виробництва цукру (причини: скорочення посівів цукрових буряків, не вигідні умови вирощування і переробки коренеплодів для цукрових заводів, тощо);

- розпорошеність запасів цукру (цукор знаходиться на цукрових заводах, в бурякосійних господарствах, торгових компаніях і інших структурах);

- не визначені складності у виявленні ефективних запасів цукру, прогнозуванні рівня виробництва;

- ускладненні взаємовідносин між виробниками цукросировини і цукровими заводами.

Одним із важливих напрямків забезпечення ефективного функціонування регульованого ринку цукру, виходу цукробурякового комплексу із кризи, стабілізації і підвищення ефективності його виробництва є агропромислова інтеграція у різних формах.

В останні роки в цукровій галузі сформувалась група інвесторів, за участю яких вироблено з цукрових буряків 45,0% цукру у сезоні 2005 р., та 45,7% цукру в сезоні 2006 р, в сезон 2007 р. – 90,6 % цукру. Це зокрема компанії: УПК, „Укррос”, „Євро-сервіс”, „Укрпромінвест”, „Астарт-Київ”, „Дакар”, „Інцукорпром-К”. У розвитку і становленні великих приватних цукрових формувань є багато позитивного. Такі структури мають можливість концентрувати капітал та інвестувати його в розвиток галузі, здійснювати реконструкцію і модернізацію наявних цукрових заводів та будувати нові. Ці компанії працюють стабільно і певним чином утримують солодкий ринок від небезпечних кризових станів.

В 2006 році на ринку цукру з'явилося відразу дві цукрових компанії. Так, відома європейська компанія Pfeifer & Langer, що володіє підприємствами в Німеччині та Польщі, створила СП „Західна цукрова група”. До речі, частка іноземців в новоствореному підприємстві більша, ніж українських партнерів. І хоча дана компанія займається реалізацією імпортного цукру на території України, вона має намір активно розпочати експлуатацію Гнидавського цукрового заводу (Волинська область) потужністю 5 тис. т за добу.

Відома компанія „Райз” в літку 2006 року, також, придбала „Лохвицький цукровий завод” (Полтавська область), потужність якого сягає 10 тис. т цукрових буряків за добу.

ВАТ „Цукровий завод Укррос” – один з визначних лідерів галузі країни до складу якого входить 6 цукрових заводів: ВАТ „Чортківський цукровий завод” (Тернопільська область), ВАТ „Пальмірський цукровий завод” (Черкаська область), ВАТ „Губинський цукровий завод” (Дніпропетровська область), ВАТ „Савинський цукровий завод”, ВАТ „Куп'янський цукровий комбінат” та ЗАТ СГП „Цукрове” (Харківська область). Три перших заводи входять до п'ятірки найкращих в державі за технічним

обладнанням та можливостями переробки сировини.

Оскільки вартість цукрових буряків у структурі собівартості готової продукції становить близько 60%, тому компанія розвиває власну сировинну базу та поглиблює вертикальну інтеграцію.

Нововведенням на Пальмірському цукровому заводі стало те, що він приймає сировину новим способом – з попередньою очисткою коренеплодів за допомогою нових навантажувачів ROPA. Тобто, на завод цукрові буряки надходять очищені від ґрунту і зеленої маси, в результаті чого доочищення коренеплодів на заводі стало більш економічним. Дана технологія позитивно позначилась і на якості сировини, оскільки коренеплоди стали менш пошкодженими в результаті чого зберігається і їх цукристість. Також, при збиранні буряки зберігають не в великих кагатах на цукровому заводі, а в маленьких, просто на полі.

Якості кінцевого продукту – цукру надають великого значення на підприємстві. На даний момент підприємство сертифіковане за міжнародною системою управління ISO-9001 і безпеки продукції HACCP. Наочним доказом якості сировини Пальмірського заводу є його споживачі, серед яких відомі кондитерські торговельні марки, такі як „Крафт”, „Конті”, АВК”, виробники напоїв „Оболонь”, „Росинка”, „Орлан”, а також фармацевтична компанія „Дарниця”.

Позитивним в роботі „Укррос” є те, що після Пальмірського цукрового заводу компанія придбала Чортківський цукровий завод – один з найновіших і найпотужніших в Україні, розрахований на переробку 6000 тон буряку на добу. Потім перейшли і на вирощування цукрових буряків, в переважній більшості для того, щоб зацікавити інші сільськогосподарські підприємства здавати їм сировину. В процесі модернізації устаткування досягли потужності заводу 8500 тонн буряків за добу.

Аналогічно, як і на Пальмірському цукровому заводі, у Чортківському регіоні „Укррос” створили агропідприємство „Агрополіс”, за допомогою діяльності якого обробляють майже 13 тисяч га землі, вони першими відмовившись від ручної праці та перейшли на нове сучасне машинне обладнання.

Заводи компанії „Укррос”, страхуючись від ненадійних постачальників сировини, практикують розширення власних посівних площ та вирощування на них цукрових буряків (в 2007 році в їх власності знаходилось близько 70 тис. гектарів землі).

Якщо раніше зазначені заводи самі вели пошук господарств з необхідною матеріально-технічною базою і посівними площами, то на сьогоднішній день компанія стала осередком для потенційних партнерів.

Отже, перш ніж отримати конкурентоспроможну продукцію на

вітчизняному та світовому ринку цукру, та в результаті її реалізації – прибуток, потрібно перш за все вкладати кошти в агропідприємства та цукрові заводи, оснащуючи технології вирощування цукросировини та модернізуючи виробництво. Необхідно вітчизняним буряківникам та виробникам цукру прикласти максимум зусиль та використати все нове і прогресивне з практики власного та закордонного цукровиробництва, щоб виробляти кінцеву продукцію високого гатунку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Косовский А. Сахаропроизводители укрупняются / А. Косовський // Агросвіт. – 2006. - № 17. – С. 18-19.
2. Краснодемська З. Буряк тростині не товариш... / З. Краснодемська // Урядовий кур'єр. – 2007. - № 217. – С.5.